

תנשמת לתפארת: אהבה משולשת ו-16 גוזלים

אם חשבתם שקשה לתחזק משפחה במציאות הישראלית המوترפת, נסו לגדל 16 זאטוטים רועשים ורעבים, שישנים ביום וערים כל הלילה. זהו סיפורה המופלא של משפחת תנשמות מיוחדת במינה, שהבינה שכדי לשרוד בטבע, צריך יותר משני הורים מפרנסים

ארז ארליכמן 26.07.13 ynet

לפני ארבעה חודשים הבחינה עירית שחר, חובבת טבע וטיולים בתנשמת בהירה שיצאה בטיסה מבור מים נסתר, בסמוך לשדה חקלאי באזור קרית גת.

היא מיהרה להתקשר לחבר קרוב שחי ונושם בעלי חיים מאז ילדותו. עזרא חדד, איש הסיירת הירוקה ברשות הטבע והגנים, חוקר בעלי חיים, צפר ותיק וצלם טבע חד מבט, חיפש באותם ימים תנשמות פוטנציאליות שניתן יהיה לתעד בטבע

נסיעה מטלטלת בתוך השטח באור יום והשניים מצליחים לאתר במאמץ את בור המים העתיק. עזרא ניגש לרחרח ושנייה לפני שהכניס את הראש פנימה, שד לבן וחביב עם עיניים שחורות בדיוק הגיח מהאפילה והחסיר פעימה מצמד הצופים.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

בור של הפתעות

עזרא רגיל להגיע לכל קצוות המדינה במעקב אחרי בעלי חיים במסגרת עבודתו, לא נבהל מקצת חושך בבור מים. אחרי שתנשמת אחת יצאה, הוא הציץ פנימה ושם לב כי ישנן שם שתיים נוספות בתוך בור המים.

הוא נכנס לבור בזהירות. חברתו כיסתה את פתח הבור במעיל כדי למנוע בריחה של דורסי הלילה. אחרי שהתרגל מעט לאפילה, הוא גילה כי מדובר בחלל גדול וגבוה. כמעט כמו חדר ילדים ממוצע בדירה עירונית.

סמוך לאחד הקירות, מהם השתלשל צינור מתכת חלוד, הבחין עזרא בשתי תנשמות לבנות בוגרות. סביבן אינספור שאריות של מכרסמים וקן שבנוי כולו מצניפות – עצמות ופרווה של המכרסמים שהתנשמות לא הצליחו לעכל והקיאו החוצה. שאריות הפגרים שימשו כשטיח אפור ולבן, מצע מושלם לגדל בו משפחה חדשה של טורפי לילה מעופפים.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

ריח ריקבון בקן

"הריח זה הדבר הראשון שהיכה בי. זה היה שילוב של ריקבון וריח חריף של אמוניה מכל הלששלת והפגרים. מי שלא רגיל לריחות של חיות בר היה לוקח את הרגליים ובורח, כי לא רק שמסריח, גם יש תחושת מחנק בגלל שאין שם כל כך הרבה אוויר וחם. חם שם מאוד", הוא מפרט. "ראיתי שיש שם ביצים על הקרקע. אחת התנשמות דגרה עליהן. הספקתי לספור תשע ביצים וברחתי החוצה כדי לא להפריע להן".

בדרך חזרה הביתה, המראה של שלוש התנשמות הטריד את מנוחתו של עזרא. מה עשתה שם התנשמת השלישית ועוד בתקופה כה רגישה של דגירה על ביצים? עזרא חשד בתחילה כי אולי נותרה בקן תנשמת מתבגרת מההטלה הקודמת ואולי היה זה זכר חוצפן שהגיע לנסות את מזלו עם הנקבה בקן והוברח במהירות על ידי הזכר המקומי.

יומיים לאחר מכן, הסקרנות גברה על התהיות ועזרא החליט לחזור אל בור המים בשעת ערב. הוא שמר על חשאיית שקטה במיוחד כדי לא לעורר את תשומת הלב של הנקבות. הוא הציץ לבור ושם כבר חיכה לו מחזה שהפתיע אותו.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

הכתם החושפני שהסגיר את הסוד

"שתי נקבות דוגרות ביחד על הביצים וזכר אחד משקיף עליהן בנחת כשהוא עומד על סולם קטן וחלוד בתוך בור המים. ססתי הביתה והבאתי מצלמה עם עדשה מיוחדת כדי לנסות לראות אם אכן מדובר בשתי נקבות", הוא מסביר.

בין כבר נספרו 11 ביצים ואז חדד הצליח לתעד את שתי הנקבות עומדות על סולם בתוך הבור, כשהן חושפות קצת יותר ממה שתכננו.

בחלק התחתון של הבטן, הופיע כתם בהיר וורוד. הכרזה ויזואלית שיש כאן אמהות לעתיד ומכונה ככתם דגירה. עזרא שלח את התמונות לזיהוי אצל החוקר ד"ר מוטי צ'רט מהחוג לביולוגיה אבולוציונית וסביבתית באוניברסיטת חיפה וקרן הדוכיפת בחברה להגנת הטבע.

צ'רט בחן את התמונות ושלה אותן למומחה לתנשמות בשווייץ, שאישר כי מדובר בצמד בנות. "קשה מאוד להבחין בין זכר לנקבת תנשמת והכתם הזה בעצם הפליל אותן", אומר צ'רט, שחוקר תנשמות בשנים האחרונות.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

מחסלת אמיתית

התנשמת היא אחת מדורסי הלילה הנפוצים ביותר בישראל. מדובר במכונת ציד חרישית שמחסלת אלפי מכרסמים בשנה. בשנים האחרונות זכתה למיתוג מאסיבי בתור אחת המדבירות הביולוגיות המשובחות שיצר הטבע, כדי לסייע לחקלאים להשתמש בפחות בחומרי הדברה ולהיעזר בכישורים של התנשמות, לחסל באופן טבעי מזיקים בדמות נברנים ועכברים הפוגעים בתוצרת החקלאית.

האזורים החקלאיים הם כמו מזנון אכול כפי יכולתך בחשיכה. עכברים, נברנים ומריונים הם קהל היעד. מצויידות בחוש שמיעה וראייה מפותח ביותר, התנשמות דורסות את המכרסמים עם הטופרים החדים שלהן ומביאות את הטרף אל הקן, כשהוא כבר נטול רוח חיים ומוכן להגשה.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

שתי אמהות ו-20 ביצים

"עד כה ידוע לעולם המדע שזכר יכול להיות עם שתי נקבות, אבל לא באותו מקום. בדרך כלל הקינים יהיו מרוחקים זה מזה לפחות בכמה עשרות מטרים, כשהזכר מדלג בין שני הקינים ומנסה להאכיל את הגוזלים במכרסמים שהוא צד", מסביר עזרא. "אבל כאן היה מדובר במקרה שונה לחלוטין והבנו מהר מאוד שיש כאן תגלית ברמה עולמית".

הימים חלפו, הנקבות הטילו כבר 20 ביצים בקן העמוס. עזרא קיבל סיוע מיבואן מצלמות מעקב ונכנס פנימה כדי להציב מצלמות מעקב בוידאו וסטילס, שיתעדו את המשפחה לעתיד 24 שעות ביממה, במטרה להפריע להן כמה שפחות.

"המצלמה יכולה לצלם במשך מספר ימים ויש לה מנגנון מיוחד שברגע שיש תנועה, המצלמה מופעלת ומתחילה לצלם למשך פרק זמן קצר", מסביר עזרא. המצלמות הוצבו ממרחק בטוח מהגוזלים על חצובות קטנות ועזרא נטש את המקום.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

1,330 סרטוני מעקב

עזרא הגיע לבור המים בכל מספר ימים כדי לקחת את המצלמה, להחליף מצבר וכרטיס זיכרון שיאגור את הצילומים. בסופם של ארבעה חודשי מעקב, עזרא נותר עם למעלה מ-1,300 סרטוני מעקב. הסרטונים הועברו לידי ynet. צפינו בכולם כדי לבחור את הרגעים שיתמצתו עד כמה שניתן את מהות החיים המשותפים במלאכת גידול 16 גוזלים רעבים ורועשים.

ד"ר צ'רטר מספר כי ידוע על מעט מאוד מקרים של פוליגמיה בקרב תנשמות. "בדרך כלל זכר עם שתי נקבות מפרנס אותן בשתי קינים שונים, אך זה בא בסופו של דבר על חשבון אחד מהקינים, כי לא כולם יקבלו את אותה כמות של טרף אותו צד הזכר", הוא מסביר. "פוליגמיה היא לא מצב בריא לנקבות ויוצרת עומס עצום על הזכר בתקופה הראשונה של הדגירה על הביצים וגידול הגוזלים".

למיטיבי לכת וזמן פנוי. הגירסה הארוכה

עזרא וצ'רטר מספרים כי ישנם תיעודים של זכר ושתי נקבות, אך הדבר קיים בקינים נפרדים וקרובים. בקרב ליליות בארצות הברית תועד מקרה בו שתי נקבות האכילו בקן אחד ארבעה גוזלים, אך כאן מדובר בצפיפות גבוהה במיוחד.

לאחר חודש של דגירה, הגיע הרגע הגדול. מתוך 20 הביצים שהוטלו, בקעו 17 גוזלים רעבים. בדומה לתינוק שצריך לינוק או לאכול, לא מומלץ לתת לו להמתין זמן רב למזון. וכאן נכנס התפקיד המורכב של הזכר. להפוך למכונת ציד משפחתית כדי להבטיח את הישרדותה.

אהבה, בגידות וגירושין

צ'רטר משווה את הזוגיות בקרב תנשמות בדומה לזוגיות בקרב בני האדם. "הם מונוגמיים כמונו. אפשר למצוא אצלם ואצלנו את כל סיפורי האהבה והזוגיות האפשריים. הן בוגדות, עוזבות, מתגרשות ומחליפות בני זוג בעת הצורך", הוא אומר. "צריך לזכור שאחד הדברים שמפעילים את התנשמות הוא הצורך להתרבות ולהעמיד דור חזק וגדול ככל שאפשר של גוזלים, במיוחד כש-75 אחוז מהגוזלים לא שורד את השנה הראשונה בטבע".

בחודש הראשון לדגירה, הנקבות מרותקות לביצים ולא זזות מהן. הזכר משמש כשליח פיצה עסוק במיוחד והוא צריך להאכיל אותן בכל לילה, ולא כדאי להרגיז נקבה דוגרת, כך שבמקרה הנוכחי, עם שתיים לא כדאי בכלל להתעסק ולמען שלום בית, מומלץ לפנק, לפנק לפנק.

בכל פעם שעזרא הגיע לבור המים כדי לתחזק את הציוד, הוא וידא כי האב ושתי האמהות אינם בקן ויצאו לצוד, רק לאחר מכן נכנס במהירות למקום. "בעשרה לשמונה בערב, כבר אפשר היה לשמוע מחוץ לקן צרחות מחרידות של הגוזלים הרעבים בזמן שההורים יצאו לצוד. זה נשמע כמו סרט אימה לפעמים, כולם צועקים שם חזק וכשנכנסתי באחת הפעמים לקן כדי להחליף את הציוד, הייתי כל כך מרוכז שלא שמתי לב שטיפס עלי עקרב שחור".

כשבועיים לאחר הבקיעה, הזכר ככל הנראה הפגין דגל לבן של ייאוש קל. כדי לעמוד בעומס הקייטרינג, הנקבות הצטרפו אליו למסע הצייד. הקן דומה לתחנת רכבת מדממת בשעות הלילה. בעוד שבשעות היום נחים, עם רדת החשיכה, השעון הביולוגי מתקתק וההורים יוצאים לצוד. כשהם ישובו עם טרף, צריך גם לחלק אותו שווה בשווה לפני הצייד הבא.



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

אבא חרמן וצייד מסביב לשעון

"מעבר לתפיסת הצייד, גם צריך להאכיל את כל הגוזלים. זה קצת שונה מהאכלה של שלושה ארבעה גוזלים של דוכיפת או פשוט בקן, כאן מדובר בקייטנה שלמה וצריך לשים לב מי מקבל וכמה", מסביר עזרא. "מה שמדהים הוא שגם אחרי שהוא מביא טרף לאמהות, הוא מנסה להזדווג איתן. יש פעמים שמצליח לו ויש פעמים שהן פשוט מסרבות בתקיפות"

תנשמות לא עפות למכולת או לסופרמרקט. כדי לשרוד צריך לצוד, להרוג חיות אחרות ובכמויות מסחריות. "לאבא אין זמן למשחקים והוא צריך לצוד כמה שהוא יכול בכל לילה, גם אם זה אומר שחלק מהמכרסמים שהוא צד, בכלל לא יאכלו על ידי הגוזלים וגם אם כל המשפחה שבעה, הוא ימשיך לצוד"

"האמהות צריכות לפרק את העכברים לגוזלים הקטנים כי הם עדיין לא מסוגלים לבלוע נברן שלם בכוחות עצמם", מפרט ד"ר צ'רט. "אחד ההבדלים הבולטים בין דורס יום לדורס לילה הוא חוזק המקור. בעוד שבז או עיט יכולים לחתוך ולבתר בקלות את הטרף שלהם, אוכלים תוך מספר פעמים את כל החיה, התנשמות התפתחו כך שהן בולעות את הטרף בשלמותו ולכן גם המקור שלהן בנוי אחרת ופחות חזק".



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)

באחת הפעמים שהגיע עזרא לבדיקת הציוד, הוא והבחין בשלושה נערים בני כ-15 שנה מהפזורה הבדואית, כשהם אוחזים במספר גוזלים. "המשפחה שלהם יושבה ונחה מתחת לעץ. הילדים כנראה משיעמום, נכנסו לבור והוציאו משם מספר גוזלים. "הצלחתי להציל שלושה", הוא מגלה. "החזרתי אותם בחזרה לקן ורק למחרת כשבאתי לספור אותם גיליתי שנתרו רק 16 וכנראה אחד נשאר בשטח, אך לא מצאנו אותו". חבורה עצמה נחקרה על ידי הסיירת הירוקה ושוחררה.

בתום התקופה, אחרי מאות מכרסמים שהקריבו את חייהם למען דור העתיד של התנשמות, חבורת הגוזלים השמינה והתחזקה. כעת מתחיל המסע האמיתי שלהם מחוץ לקן. מבחינתם של עזרא וצ'רט, זהו אחד התיעודים המרתקים והמפתיעים ביותר של הטבע המקומי

"קשה לי להשוות זאת לקן רגיל, אבל עצם העובדה ששתי הנקבות הסכימו לחלוק ביחד לא רק את המקום עצמו, אלא גם לדגור ולערבב בין כל הביצים. השותפות הזו ממש מזכירה לי את הקיבוצים של פעם, שכולם עבדו ביחד כדי לגדל את הילדים", מסכם צ'רט. "הרי אין לתנשמת יכולת לדעת איזה גוזל שלה ואיזה של השותפה שלה. זו שותפות מיוחדת במינה וכדי שהיא תצליח, כולם חייבים להתאמץ ביחד".

צפו בתמונות המרהיבות מקן התנשמות



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא חדד, רשות הטבע והגנים)



(צילום: עזרא)